
'T GELUK VOOR DE ANDERE

DOOR

P. KEUNING

I.

Toen Jaantje Harkema thuis kwam van de meisjesvereniging, trok ze met een gevoel van verlichting de zijdeur achter zich dicht.

't Was donker en somber geweest op den weg en de herfstregen maakte je toch vochtig en kil, al beschermdde je regenmantel je ook nog zoo goed.

Zeker, ze had, toen ze maar even buiten 't dorp was, gezelschap gekregen aan Jan Elens, maar dat was 't hem nu juist; daardoor ging ze zich niet beter voelen en daarom gaf Jaantje een zucht van verlichting, toen ze veilig thuis was.

Ze wist vader en moeder in 't opkamertje en ze haastte zich met het afleggen van haar goed; binnen zou het licht en warm zijn. Misschien was 't er ook wel een beetje vervelend, maar dat deed er voor dezen avond minder toe.

Vader Harkema keek op, toen zijn dochter de kamer binnenkwam en hij legde de Groninger Kerkbode voor zich op de tafel. Even ging zijn hand streelend langs zijn grijze baardje.

Moeder keek *niet* op. Die telde de steken aan haar kous en daar had ze werk mee, want een vijftigjarig mensch heeft niet zulke goede oogen meer. Ze *behoefde* ook niet op te kijken, want ze wist, dat het Jaantje was, die binnenkwam, en verder was daar ook geen nieuws aan, noch aan haar dochter, noch aan de kleren, die ze droeg.

„Kold boeten?” vroeg vader.

„Jao, en 't regent.”

„Dat dut 't haile oavend al. Goud, da's binnen bisse. 'k Bin bliede, dat wie nait ien Diekhoezen wonen, 't zol mie d'r veuls te drok wezen en 'k bin 't allerlaifste moar weer op ons ploats, moar op 'n oavend as disse hebben lougsters toch wel wat veur.”

„Bist allinnig kommen?” vroeg moeder, die de steken nog eens over geteld had en nu precies wist, waar ze aan toe was, „of harst gezelschop?”

„Jao, Jan Elens was ook ien 't loug. Dei is tou tot ons oprit tou mit goan.”

„Hm,” bromde vader, en hij mompelde nog een paar onverstaanbare woorden. Maar moeder, erg belangstellend, vroeg: „Hou was 't bie hom thoes? Vrouw Elens het ja anderdoagsche koorts?”

„'k Wait nait. Heb 'k nait noar vraagd.”

„Hai, wat bist toch 'n wicht. Weer vergeten? Jan zel die wel stief vienden, heur.”

Verder werd er ook niet over gesproken. Vader nam zijn Kerkbode weer op; moeder schonk koffie en had het voorts druk met haar breikous en Jaantje nam haar haakwerkje nog maar eens even. 't Was de moeite wel haast niet meer waard, want vader zou wel dadelijk 't sein geven, om naar bed te gaan, maar stilzitten kon ze dezen avond zeker niet. Daar was een jacht in haar

En Jan had haar thuis gebracht en dat stond vader niet aan, ze wist het wel en moeder was er blij om, dat wist ze ook. En zij zelf?

Dat vader er minder goed over te spreken was, nu ja, dat was te begrijpen.

De oude Elens op zijn huurplaatsje had het verre van gemakkelijk en hoe vaak was 't gerucht al niet door 't dorp gegaan, dat hij op was, totaal op.

En daar was ook wel wat van waar. Hij zat er veel te zwaar en dat wist vader wel het allerbest, want die was telkens al eens bijgesprongen, als de nood hoog gerezen was.

En vader rekende zoo met geld en goed; hij werd er hard van en zelfzuchtig. En hij gaf zoo weinig om menschen, die niet tegen hem aan konden. Daar rekende hij eenvoudig niet mee. Had hij ook niet,

bij de laatste verbouwing, gezorgd voor een prachtige „etenskoamer” voor ’t volk? Maar toen alles in orde was, bleven de dienstboden in ’t oude hok en de mooie „etenskoamer” bleef onbewoond en mitsdien ook onbeschadigd.

Vader zou het nooit goed vinden, dat er iemand zonder geld om háár kwam. Zij was eenig kind; later was toch alles voor haar en geld moest trouwen met geld.

O, vader zou Jan ontvangen, als hij ’t wagen durfde, te komen.

Moeder dacht er anders over. Niet, dat die ook niet gaarne een rijken jongen als schoonzoon wilde hebben, maar ze begreep wel, dat daar al heel weinig kans op was. Jaantje werd nu al dertig jaar en ze was niet knap. Neen, eigenlijk was ze leelijk. Ze had veel van moeder zelf en die was ook lang geen schoonheid, en die had ook van dat opzichtige haar en die had ook zoo’n rooden neus, die altijd precies deed, of hij verstoppertje wilde spelen tusschen de wangen, en die had óók zoo’n grooten mond en liet óók de tanden zoo zien.

Ja, toen Jaantje nog jonger was, toen had moeder nog wel gehoopt. Op „de centen” zou er toch wel iemand loskomen, en Jaantje had een wenk gekregen, om geen Zendings- en Zangersfeest over te slaan, maar ze kwam altijd alleen weer thuis.

Dat was misschien ook wel een beetje haar eigen schuld. Ze kon er maar niet aan wennen, dat iemand haar om haar geld zou nemen en, als een jongen nog eens een poging deed, om in nadere relatie met haar te komen, deed ze erg stijf en stootte ze af. Dan maar liever alleen weer naar huis.

Moeder had ook wel eens gefluisterd over een student, een aanstaanden dominee en werkelijk was er eens zóó’n heertje op de boerderij gekomen, maar Jaantje had hem gauw weer weggewerkt. Die kwam immers toch om haar geld en nergens anders om.

En nu was ze dan bijna dertig en moeder werd hoe langer hoe minder kieskeurig. Moeder zou zeker niet zooveel bezwaren tegen Jan Elens hebben. Hij was een buurjongen, men kende hem door en door en wist, wat men aan hem had.

Een werkezel was hij, die ploeterde op ’t land van zijn vader; die alles deed, om de zaak maar aan den gang te houden, en eerlijk en

trouw was hij. En een knappe jongen was hij met zijn donker snorretje en zijn blozende wangen. En vroolijk en vriendelijk was hij, en er was niet zóóveel op hem te zeggen, en hij zou, als hij hier introuwde, haar vader heel wat uit de hand kunnen nemen, want die werd er in den laatsten tijd niet beter op. Die sukkelde nogal eens. En dan zou hij meteen zijn eigen ouders te hulp kunnen komen. Neen, zoo'n trouwerij was nog niet zoo gek en . . . eigenlijk zou Jaantje er ook niets tegen hebben. Ze pasten bij elkaar. *Zij* was leelijk, maar had geld, en *hij* was arm, maar knap.

En toch, toen hij vanavond naast haar liep, had ze erg stug gedaan en hij had bijna geen antwoord van haar gekregen, als hij iets vroeg.

Jan had den laatsten tijd al telkens toenadering gezocht en de menschen zeiden, dat het tusschen hem en Dieuwerke Hendriks al een poosje af was. Wat dat betrof, dat was dus geen verhindering meer.

En toch . . .

Waarom had hij het met Dieuwerke afgemaakt? Ze waren oude schoolkameraden, beide zoo om en bij de drie en twintig. En van hun jonge jaren af gingen ze eigenlijk al met elkaar. Nu ja, eerst was 't zoo'n beetje kinderspel; een kus in 't koren, een stoeipartijtje op den weg. Maar later was het toch wel ernst geweest.

Dieuwerke was ook een knap meisje, al was ze ook maar een bakkersdochter. En ze paste goed bij Jan. Ze was vroolijk en vriendelijk als hij.

Zijn ouders waren er tegen, natuurlijk, die wilden ook geld zien, evengoed als Jaantje's vader. Maar *hij* had het dan toch maar volgehouden tot voor korten tijd.

En nu zou het dan ineens uit zijn. *Zij* had het afgemaakt, zeiden de menschen, maar natuurlijk had Jan haar de eer gelaten, dat ging nu eenmaal zoo. Maar 't was wel zeker, dat hij háár afgezegd had. En waarom? Waarom?

Waarom was hij in den laatsten tijd zoo extra vriendelijk geworden, en waarom moest hij van avond zoo dicht naast haar gaan, en waarom kon zij bijna niet van hem afkomen?

O, als ze maar kon gelooven in zijn liefde, ze zou geen oogenblik aarzelen. Want als ze heel eerlijk wilde zijn tegen zich zelf, dan moest

ze wel zeggen, dat ze van Jan hield, al lang van hem gehouden had.

Wat gaf zij er om, dat hij niet rijk was? *Zij* had immers straks genoeg? Hij had, wat zij niet bezat: jeugd en vroolijkheid en schoonheid.

Maar dat was 't hem nu juist. *Zij* had niets dat hem kon aantrekken, of 't moest haar geld zijn, en van haar huwelijk wilde ze toch geen koopsommetje maken. O, als ze maar gelooven kon.

Want ze wilde wel trouwen, wel gaarne. Eerst al, om maar getrouwd te zijn. Want 't begon haar wel verschrikkelijk te vervelen, dat moeder haar telkens overal heen stuurde op bezien.

Wat was het anders? *Ze* ging op bekijk naar elk feest, bij elke gelegenheid.

En dan voelde ze zich zoo vernederd. Dan drentelden de boerenzoons om de meisjes heen, ze keurden en waardeerden, ze verwierpen of kozen. En daar moest je *bij* zijn, daar moest je je in schikken. Je kreeg het gevoel, of je een stuk vee was.

En dan . . . er was nog geen boerenzoon geweest, die haar ooit had thuisgebracht.

Maar dat had ze ook niet gewild, anders zou het misschien nog wel eens gelukt zijn. Er waren jongens, die voor *geld* tot alles in staat waren. Maar die wilde zij nu juist niet. En zoo werd je oud en moe. En dan verlangde je er wel eens naar, dat het maar tot een huwelijk kwam. Dan was het met die vernedering tenminste uit.

En dan . . . ze was toch *vrouw*. *Ze* verlangde toch evengoed als anderen naar liefde, naar een eigen gezin, naar . . . een kind.

O, dat durfde ze niemand, niemand vertellen. Maar eens, toen haar nichtje bij haar logeerde, die óók oud werd in haar eenzaamheid, en die haar in een vertrouwd samenzijn al haar nood geklaagd had, toen had haar blos, het smartelijk trillen van haar mond, haar verraden en toen hadden ze samen geschreid.

En later had ze zich afgevraagd, of je wel zoo verlangen mocht en met die vraag was ze nog nooit klaargekomen.

Als Jan nu kwam . . .

Want hij *zou* komen, dat had ze vanavond wel gemerkt. Maar ze wist niet, hoe ze hem dan ontvangen zou.

Ja, als Dieuwerke er maar niet was. Maar 't kon toch ook wel

zijn, dat Jan niet meer van haar hield. 't Ging soms zoo raar in de wereld en Dieuwerke was wel een luchtig, vluchtig ding. Jan was veel ernstiger en misschien hadden ze nu ingezien, dat ze niet bij elkaar pasten. En misschien had Jan gemerkt dat zij, Jaantje, toch veel degelijker was. Zoo'n ernstige jongen vroeg toch ook niet in de eerste plaats om schoonheid, om een aardig gezichtje.

Zoo'n jongen moest een vrouw hebben, waarmee hij voor den dag kon komen en die zijn huishouding kon besturen. Niet, dat Dieuwerke het niet zou kunnen, want 't was een vlug, kittig ding en ze had haar weetje wel, maar zoo'n burgerdochter had van het boerenbedrijf toch nooit het volle verstand. En als Jan dat nu eens had ingezien

Hoe Dieuwerke het zou vinden? Nu ja, maar zoo iets gebeurt zoo vaak. En Dieuwerke ging dan wel eens trouwen met een ander en, och, dan dacht je soms niet eens meer aan wat vroeger was.

En zij had zich niets te verwijten. Jan had het niet om háár uitgemaakt, op háár bevel. En vanavond nog had ze hem afgesnauwd. En een vrij geweten had ze, ja zeker.

Maar als Jan haar niet liefhad? Hoe moest het dan later, als ze getrouwd waren? Haar moeder zou zeggen, dat het wel in orde zou komen. Als je eenmaal man en vrouw bent, wen je wel aan elkaar, en zoo'n kalverliefde duurt gewoonlijk ook niet 't heele leven. Als je 't goed bekeek, was alles zoo heel gewoon. Zoo'n liefde, waarvan je in de boeken leest, och, die is er toch eigenlijk niet. Of misschien was die er vroeger nog wel, maar dan nu al in lang niet meer.

Als Jan kwam, moest ze hem niet zonder meer afwijzen en vader mocht dan zeggen, wat hij wilde, maar vader had ook niet zooveel geld gehad, toen hij met moeder trouwde. Moeder had het meeste ingebracht.

Maar als Jan háár nu eens vroeg, terwijl hij nog van Dieuwerke hield? Dan kon het toch nooit goed gaan, dan kwamen er ongelukken. En och, dan was het huwelijk toch eigenlijk geen huwelijk.

Zoo zat je met je gedachten altijd in een draaimolen, en alles moest je immer alleen doormaken. Met moeder er over spreken, ging niet. Die voelde niet zoo alle mogelijke bezwaren. Die ging recht op haar doel af en daarmee uit.

Maar daar was 't ook al niet alles goed mee. 't Was eigenlijk wel een beetje raar, om er zoo over te denken, maar tusschen vader en moeder was al heel weinig teerheid, al konden ze zoo oogenschijnlijk dan ook goed met elkaar en al was er niet vaak ongenoegen. Vader en moeder gingen langs elkaar heen, ook al hadden ze het gemeenschappelijk doel, geld en goed vast te houden en te vermeerderen. 't Leken wel twee goede kameraden, die een compagnonschap aangegaan hadden, maar dat was 't dan ook al. Hun levens waren niet in elkaar gegroeid. Misschien waren ze tevreden, met wat ze hadden, maar niet alle menschen zijn even gemakkelijk te voldoen en Jaantje zou toch ook wel wat veeleischender zijn.

„Wilst nog koffie, Jaantje?”

„Danke, moeke.”

„Den maor naor berre,” vond vader, „'t is ons tied.”

Even nog informeerde moeder: „Het Jan nog zegd, of hai gauw ais an kwam?”

„Nee, moeke, dat het e nait.”

„Te drok,” oordeelde vader, „en zoo is 't ook goud. Nait elk en ain past ons. Kom, vrouwluu.”

Moeder keek nu toch ontevreden. Haar man kon zeggen, wat hij wilde, maar Jan was toch beter dan heelemaal geen. En Jaantje was natuurlijk weer stijf geweest, zooals altijd.

Moeder zuchtte.

„'n Moeke wil heur kiend toch geern goud trauwd zain en verzörgd. Wichter *mouten* trauwen, zel 't goud wezen. Ans worden ze old veur heur tied. Kiek Jaantje moar ais an. 't Wicht zugt d'r ja net zoo verlept oet. Hai, 't is schande. Moar 'k mout mörgen nog moar ais mit heur proaten, want, as ze Jan nait krigt, wel den?”

II.

Jan Elens had 't rijk alleen. Gelukkig ook maar voor hem, want hij moest een brief schrijven en daar kon hij geen ander bij gebruiken. 't Was *altijd* moeilijk, je gedachten ordelijk onder 't schrijven

bij elkaar te houden, als er anderen bij waren, die natuurlijk niet zoo lang stil konden zitten, maar bij 't schrijven van *dezen* brief zou het totaal onmogelijk zijn, gezelschap te hebben, want dan zou hem dadelijk gevraagd worden, voor wie de brief bestemd was en dat wilde hij geheim houden; daar mocht niemand iets van weten.

Maar 't trof nu mooi, dat vader en moeder op visite waren naar 't dorp. Nu kon Jan Elens zijn gang gaan. Al zooveel dagen had zijn plannetje hem door 't hoofd gespeeld; nu zou het dan wezen. Daarom had hij erg voortgemaakt met zijn werkzaamheden, om maar vroeg klaar te komen. Dan had hij den tijd.

Zoo was dan nu het vee verzorgd, Siemen, de arbeider, was naar huis, de deuren had hij nagezien, de lamp in de huiskamer opgestoken, gauw een boterham gegeten, en papier, inkt en pen opgeschommeld.

Nu kon hij beginnen.

Maar 't was juist zoo lastig, om een begin te krijgen, en eigenlijk, eigenlijk was 't roekeloos wat hij deed. Alles op één worp zetten. Zou hij er toch maar niet liever een poosje mee wachten?

Hij beet op zijn penhouder, hij schikte het papier recht; hij doopte de pen in den inkt, maar hij schreef niet.

Hij dacht na.

Dieuwerke!

Ja, aan Dieuwerke moest hij heelemaal niet denken; dan ging het verkeerd. Maar 't was zoo heel erg moeilijk, niet meer aan haar te denken.

Van jongsaf gingen ze toch al samen en, natuurlijk, ze hadden beiden gedacht, dat dit zoo zou blijven. Daar was niet eens over gesproken, dat *was* zoo.

Maar toen Jan Elens zoo langzamerhand ouder was geworden, waren toch de bezwaren gekomen.

Eigenlijk, eigenlijk was het heel erg noodig, dat hij een meisje met geld kreeg.

Vader zat er zoo verschrikkelijk zwaar; 't was bijna niet te doen. 't Was elk jaar weer tobben en worstelen, om het hoofd boven water te houden.

En Dieuwerke bracht niets aan. Nam hij haar, dan kreeg hij een

arme vrouw, en hoe het dan in de toekomst gaan zou, ja, dat was niet zoo vooruit te zien, maar zeker zou de zorg komen en, wie weet, misschien was de plaats dan niet eens te houden, en die *moest* gehouden worden, dat sprak toch vanzelf.

Daar behoefde je niet eens over te denken. Een boer is een boer en een boerenzoon is een boerenzoon en je wilt niet van de plaats af, dat is toch zeker.

Wat moest hij ook, als vader en hij het huis moesten opgeven? Misschien kreeg hij dan hier of daar nog wel een plaatsje als boerknecht, maar wat was dat dan nog? Dan had je toch ook geen kans, om vooruit te komen, of je moest een goed huwelijk doen, en dat laatste kon hij veel beter doen, als hij bleef, hier op de plaats.

Wat een schande ook, de plaats te moeten opgeven. Dat kwam je immers nooit te boven. En al zou *hij* er nog overheen komen, eindelijk, dan waren er toch nog vader en moeder. Die zouden eenvoudig niet verder kunnen.

Ach, en 't leven was zoo moeilijk. Niet voor niet zat vaders voorhoofd vol diepe zorgrimpels. Die ploeterde, al wat hij kon, zelfs nu zijn beste krachten gegaan waren, maar als je nergens meer licht ziet en niet weet, waar het heen moet, dan gaat zoo langzamerhand de glans van je leven af, dan wordt het donker ook in je.

Vader was toch altijd boer geweest; hij wilde het blijven. Hij wilde liever alles ontberen, ook zelfs het noodzakelijke, als het hem maar mocht gelukken, zich staande te houden.

En dan moeder.

Met moeder was het anders. Die werkte en zorgde op háár manier, maar die manier was zoo kostbaar.

Die hield haar stand op, de stand van boerenvrouw.

Die wilde meedoen, trok van de eene visite naar de andere en noodigde op háár beurt uit zelfs vreemden, die ze eigenlijk niet mocht en die richte visites aan, die zooveel kostten.

Haar man noemde ze trouw „boer” en ze moest de naaister hebben, evengoed als vrouw Harkema, die het dubbel en dwars betalen kon en ze wilde haar inkoop doen in Groningen, evenals de andere boerenvrouwen, die niet op geld hadden te zien.

Dat gaf dan thuis conflicten tusschen vader en moeder. Jan was er menigmaal getuige van en hij vond het ellendig. Moeder moest wijzer wezen. Vader kòn eenvoudig al die uitgaven niet betalen: hij ging er onder gebukt. En als er visite was, zag Jan met leedwezen, hoe de wijnflesch rondging en hoe de vrouwen zich te goed deden aan al dat dure goedje van den bakker.

Er was maar één redmiddel: een rijke vrouw.

Maar Dieuwerke.

Ach, kom, wat had hij nog met Dieuwerke te maken? Hij had haar toch behoorlijk afgezegd, en misschien was ze er nu ook al lang overheen, evenals hij.

Maar wàs hij dat?

O, als hij aan haar dacht, dan ontwaakte daar toch weer in zijn hart de oude liefde, dan kon hij 't bijna niet meer uithouden zonder haar.

Och, zij was zoo lief, zoo goed, en ze gingen al zoo lang samen. En alles herinnerde hem aan haar. Als hij liep langs den weg en de lucht van het veld sloeg hem tegen, dan moest hij er aan denken, hoe vaak hij met haar geloopt had tusschen 't koren, door 't hooiland, langs de vaart.

En 's Zondags in de kerk, als zij de deur inkwam, dan sloeg zijn hart haar toch weer tegen. En als op de zangvereeniging dat lied gezongen werd van 't lieve molenarinneke, dan was het hem, of hij haar blijen lach hoorde, of hij haar kus proefde. En 's nachts in den droom zag hij haar en sprak hij met haar en . . . 's morgens was er de leegte en het gemis.

't Was waar, er was óók de rust. Want moeder had het nooit op Dieuwerke begrepen. 't Meisje mocht zoo goed zijn, als ze wilde, maar ze was dan toch maar een burgerdochter, een meisje, dat niets aanbracht. Haar zoon had de dochter van een boer noodig, van een *rijken* boer wel te verstaan.

Maar al was er dan ook de rust, de *vrede* was er niet.

Hoe kon dat ook? Dien laatsten avond, toen hij haar zei, dat het maar uit moest zijn tusschen hen, was ze zoo bleek geworden, zoo bleek. Neen, geschreid had ze niet, en kalm had ze hem een hand ten afscheid gegeven, maar hij kende haar te goed, om niet te weten,

dat ze *leed*. En groot was toen de verzoeking geweest, om haar in zijn armen te nemen, haar te troosten, haar te zeggen, dat ze maar niet meer aan zijn dom gepraat moest denken en dat alles weer goed was, alles

Maar hij had het niet gedaan. Hij liet haar heengaan, omdat het immers *moest*. Voor hen samen was er geen toekomst. En om zijn toekomst wilde hij *alles* doen; daarom wilde hij ook Jaantje Harkema vragen. Ja, hij *wilde* het. En als je wilde, dan *kon* je ook. 't Was alleen maar, dat hij nog zooveel om Dieuwerke gaf.

En *mocht* hij Jaantje vragen, terwijl hij Dieuwerke nog liefhad? Mocht hij het doen, terwijl Dieuwerke nog van *hem* hield?

Och wat, tusschen haar en hem was 't enkel maar spel geweest. Er was geen vaste belofte. Ze waren niet eens verloofd en een verloving werd wel vaak verbroken. Hij kende jongens genoeg, die hun vierde of vijfde meisje hadden. Waarom hij dan niet?

Maar mocht hij het doen om Jaantje? Mocht hij Jaantje zeggen, dat hij haar liefhad, terwijl al zijn verlangen uitging naar een ander?

Och wat, zoo deden er zooveel. En, als je eenmaal getrouwd bent, is dat denken aan een ander meteen uit. Je schikt je naar elkaar, houdt samen den boel in orde en dan, als je nog eens denkt aan je jonge jaren, dan glimlach je er om.

Hoe was het dan tusschen vader en moeder? Daar was vader, 't nietig mannetje, dat thuis niet te veel te koop had, al pruttelde hij wel vaak over verkwisting en pronkzucht. En daar was moeder, breed en dik, *de boerin*, die haar waardigheid ophoudt tegen ieder en tevreden is, als de menschen maar niet denken, dat het op de boerderij minder goed gaat.

Vader en moeder dachten toch óók niet meer aan hun jonge jaren en tegen vreemden trokken ze altijd partij voor elkaar. Nou ja, die kibbelarij was zeker niet gezellig, maar per slot van rekening werden ze wel weer goed en dan was de vrede weer voor een poosje hersteld.

Je mocht dan uit liefde trouwen, maar als er geen geld was, ging de liefde al gauw de deur uit en van de tobberij waar hij van zijn jonge jaren af in had gezeten, moest hij niets hebben. Hij moest niet langer dwaas zijn, hij had eenvoudig het leven te nemen, zooals het was.

En Jaantje had hij óók te nemen. 't Was toch een goed meisje, al was ze verre van knap. Zeker, als hij Dieuwerke in zijn gedachten naast haar plaatste Dieuwerke was jong en frisch en ze had toch zoo'n lief snuitje. Dààr kon Jaantje niet tegen aan. En heel vroolijk was ze ook al niet. Gewoonlijk wist je niet, hoe je met haar aan den praat moest blijven.

Maar ze bracht *geld* mee. En op de boerderij zou ze op haar plaats zijn. Ze wist van aanpakken. Dieuwerke ook wel, want thuis deed ze alles en alles, maar ze was in elk geval niet met het boerenwerk bekend en een goede boerin is heel wat waard.

Jan zuchtte eens even.

Als hij er aan dacht, dat hij Jaantje, als hij met haar trouwde, altijd naast zich zou hebben, dat ze aan de tafel tegenover hem zou zitten, alle avonden weer, ja, dan zou hij haast beginnen te aarzelen.

Maar dat mocht hij nu niet langer. Er konden ook eens kapers op de kust zijn. Daar was nu wel niet heel veel vrees voor, want ze werd een jaartje ouder, maar je kon toch nooit weten. Soms ging dat zoo raar. Hoe was 't niet met Hendrika Venhuizen gegaan? Die was veertig jaar en geen mensch in heel Dijkhuizen had er aan gedacht, dat ze nog ooit zou trouwen, en toen kwam er zoo maar een emeritusdominee om haar.

Ja, als er geld zit, kun je nooit weten.

Maar zou Jaantje hem willen hebben? Heel veel zin, om een blauwtje te loopen, had hij niet. En, hij moest het erkennen, hij was niet *vast* van Jaantje. Ze kon zoo heel ongelijk wezen. Soms was ze zacht en vriendelijk, maar op andere oogenblikken gaf ze op alles wat hij zei een bits antwoord. Soms was het, of ze hem ontweek, en dan weer kon je je zelf wel verbeelden, dat ze op je liep.

Maar dat zou morgen precies zoo zijn als vandaag. Ze was slim genoeg; ze moest nu zoo langzamerhand wel begrepen hebben, waar het hem om te doen was en als hij nu nog langer wachtte, dan kon dat ook wel eens precies verkeerd werken. En vanavond had hij een mooie gelegenheid. In elk geval kon hij den brief wel schrijven. Geschreven is nog niet verzonden.

Jan Elens doopte de pen nog eens in en boog zich toen over zijn

papier. 't Zou dan nu maar wezen. 't Velletje post was mooi genoeg, dâar niet van. Op zijn laatste reis naar Groningen had hij expres zoo'n mapje van tien velletjes gekocht, prachtig, met een verguld randje. En de enveloppes waren blauw *gevoerd*.

Als hij nu maar eerst een begin had. Misschien was het wel beter, eerst eens even een kladje te maken. Je schreef zoo gauw een fout en deze brief moest toch wel *goed* worden en hij mocht er niet in doorhalen. Dat stond niet; 't gaf geen pas.

Wacht, op een blaadje in zijn zakboekje zou hij 't eerst eens probeeren. Als hij nu maar eerst wist, hoe hij beginnen moest. Brieven waren toch ellendige dingen; je zat al dadelijk vast met de aanspraak.

Ja, hij had ook wel eens een briefje aan Dieuwerke geschreven en haar dat op de een of andere geheimzinnige manier in handen gesmokkeld, maar dat was heel wat anders. Dan begon je maar zoo. En och, hij was toen ook nog zooveel jonger en dan zette je er gauw een flauwigheid boven en in orde was 't.

Maar dat kon je met *dezen* brief toch niet doen. Stel je voor, dat je er boven zette: „Beste schat” of „Geliefde minnares”, of zoo iets. Dan was het ook meteen uit.

En „Lieve Jaantje” ging ook al niet, want dat hoorde al even flauw.

Maar wat dan? Misschien was het nog het beste, er maar alleen boven te zetten: Jaantje! Dat moest hij tenminste voorloopig maar doen. 't Kon altijd nog veranderd worden ook. En nu maar verder. Met de deur in huis vallen? Jaantje was geen meisje, om er omheen te draaien. En, hoe hij 't dan mocht inkleeden, 't kwam er toch op neer, dat hij haar vroeg en daarmee uit. Dan kon hij dat toch ook evengoed meteen zeggen.

Maar dat ging toch ook niet. Hij kon toch niet pardoos op 't papier zetten: Ik wil met je trouwen, jij ook met mij?

't Duurde heel lang, voor Jan Elens met zijn brief klaar was. Maar eindelijk stond er dan toch: Jaantje, wij kennen elkaar al zoo lang en het wordt voor ons beiden wel eens tijd, dat wij aan trouwen gaan denken, om reden de vaders en moeders ook al oud en welbedaagd worden en als wij langer wachten, heeft ook geen

reden. Schrijf nog even een briefje terug, dat ik het weet. Gegroet van die zich noemt, u toegenegene Jan Elens.

Zoo, het nu maar even overschrijven. Hij had het er nogal goed afgebracht, moest hij zeggen. 't Stond er alles netjes en 't was duidelijk. Daar kon zij zich niet op vergissen. Hij deed zijn best om keurige letters te maken. Meester Klaassens zou tevreden met hem zijn, als hij zijn schrift zien kon, en 't leek dadelijk zoo raar, als je zulke hanepooten schreef.

't Was ook tijd, dat er een eind aan zijn brief kwam. Vader en moeder zouden wel gauw thuis komen en die hadden er niet mee te maken. Nog even het adres, een postzegel en morgenavond zou hij zijn brief zelf wel naar 't dorp brengen, tenminste, als hij zich niet weer bedacht. Hij had nog eerst een nacht, om er over te slapen. En als hij ging, hoopte hij niet, dat hij Dieuwerke in 't dorp tegen zou komen. Hij moest maar zooveel mogelijk uit haar buurt blijven, dat was 't beste.

't Was wel heel erg, dat hij zoo besluiteloos was. En 't was óók heel erg, dat hij niet om de leiding van Gods Geest durfde bidden.

Als hij dáaraan dacht, ja, dan zou hij haast gaan zeggen, dat hij op verkeerde wegen wandelde. Maar 't kon toch ook Gods wil niet wezen, dat hij een vrouw nam *zonder* geld. Want dan zou 't immers niet goed gaan met de boerenplaats en God heeft ons toch ook ons verstand gegeven

Toen vader en moeder thuishkwamen, had Jan zijn schrijfgerei netjes weggeborgen en hij praatte heel gewoon mee over de dorps-nieuwtjes. Alleen kreeg hij even een kleur, toen moeder zei: „Wie hebben ook nog even mit Jaantje Harkemao proat. 't Wicht har al weer 'n neie bloes an. Jao, Harkemao ken 't doun.”

Jan gaf geen antwoord, maar moeder zag wel, dat hij een kleur had gekregen en een nieuwe hoop ontwaakte in haar hart. Als dat eens wezen mocht Een eind aan alle moeiten, een zorgenvrije toekomst 't Was haast te mooi, om waar te wezen.

III.

„Bist doe dat, Jan?”

„Jao, Jaantje.”

„Heden mien tied, wat hest mie kil moakt. 't Is ook ja zoo duuster, ik ken gain hand veur oogen zain. Woarom staist daar zoo midden op weg? Bist ook noar 't loug west?”

„Jao, zai, 'k mos van oavend even om bosschop en tou 'k weer op hoes an ging, tou docht ik, Jaantje is ja noar wichterveraineging docht ik, den kennen wie ja mooi mit 'n ander ons rais doun.”

„Joa, dat is ook zoo.”

Maar nu zou het dan ook wezen. Jan Elens had het zich vast voorgenomen; 't moest er dezen avond van komen, of nooit. *Natuurlijk* had hij een boodschap in Dijkhuizen gedaan; hij kon er altijd een maken als hij wilde, maar als hij niet geweten had, dat Jaantje naar de meisjesvereeniging moest en dat hij haar dus op den weg ontmoeten zou, dan was hij zeker nu niet van huis gegaan. 't Regende zoo'n beetje en 't was erg koud ook. En dan die donkerte. Vader had ook al gezegd: „Blief toch thoes, jong,” maar moeder had hem stilzwijgend toegeknikt. Zij wist wel zoo ongeveer, waar het om te doen was.

En dus was hij gegaan, en, eerst op weg naar Dijkhuizen en later op weg naar huis, repeteerde hij maar al in zichzelf wat hij tegen Jaantje zou zeggen. 't Viel niet mee, om een goed begin te krijgen. En toch moest het nu. Zijn mooien brief, met zooveel zorg opgesteld, had hij niet durven verzenden.

Met Dieuwerke was 't heel anders gegaan. Was het niet in 't koren, dat hij haar den eersten kus gaf? 't Was hem nog, of hij 't rood van de klaproos zag, die had gebloed bij den hekpaal; of hij den geur van de klaver opving, en toen had hij *niets* gezegd. Dieuwerke en hij wisten immers, hoe ze samen stonden: daar waren geen woorden bij noodig.

Maar nu 't om Jaantje ging, zou hij wel woorden moeten gebruiken, en misschien veel woorden. Want hij was lang niet zeker van haar.

O, wat duurde de tijd hem lang, toen hij eindelijk, even voor

negen, weer terugging naar huis. Daar, waar aan weerszijden van den weg de hooge linden stonden, dáár wachtte hij haar. Daar was het erg donker, en als het nu nog eens was, dat Jaantje gezelschap had, dan kon hij wel zóó wegschuilen, dat ze hem niet te zien kreeg.

Soms wenschte hij maar, terwijl hij luisterde, of hij nog geen voetstappen hoorde, dat ze gezelschap mocht hebben. Dan was hij tenminste dezen avond al weer van zijn taak af.

Eens meende hij, dat ze er al aan kwam, en juist wilde hij op haar toelopen, toen hij zijn vergissing merkte. 't Was een man, die er nogal stevig over stapte ook en die hem, zoo in 't voorbijgaan, goedenavond zei.

„Ook gounoavend,” bromde Jan, maar zijn wensch was niet erg gemeend.

Hij hoorde de dorpsklok halftien slaan, en nog kwam Jaantje niet. Maar even later, toen hij eigenlijk al zoo half en half van plan was, om maar naar huis te gaan, hoorde hij haar aankomen en een oogenblik later liep hij naast haar op den weg.

Jaantje was niet erg spraakzaam. Zij begreep heel goed, dat het er nu van zou komen: zij merkte het aan zijn verlegenheid, aan 't beven van zijn stem. Zij wist ook, welk antwoord ze hem zou geven, maar ach, ze wenschte, dat ze maar thuis was en dat alles maar weer voorbij zou zijn.

't Was haar niet gemakkelijk gevallen, om tot een beslissing te komen.

Heel vaak was ze zoo half en half besloten geweest om maar ja te zeggen. Dat met Dieuwerke was er geweest, maar dat was voor-good voorbij en Jan kon toch ook niet zijn heele leven ongetrouwd blijven. Waarom zou ze dan niet zijn vrouw worden? Daar kon toch niets verkeerd in zijn?

En ze vond hem toch wel heel knap en flink en in den laatsten tijd was hij ook wel heel lief en goed voor haar.

Misschien was de verleiding haar wel te sterk geworden, als ze niet op een Zondag in de kerk had gezien, hoe Jan naar Dieuwerke keek.

Jaantje zat, omdat ze zoo laat was gekomen en er bijna nergens een plaats meer was te krijgen, in 't doophek, in de bank vóór de ouderlingen. Dat was eigenlijk een bank voor kinderen, maar ook

oudere mensen gingen er wel eens zitten, als er plaatsruimte te kort kwam.

Als ze maar even opzij keek, zag ze Dieuwerke, en, schuin achter haar, aan den kant van de mannen, Jan Elens. Geen oog kreeg hij onder de preek van haar af. En er was een licht in zijn oogen, zooals Jaantje er nog nooit in gezien had.

Toen voelde ze een steek in haar hart . . . ze kon eigenlijk niet zeggen, hoe 't was, en ze vergat zelfs heelemaal, om naar de preek te luisteren.

't Was vreeselijk, vreeselijk, want ze begreep, dat Jan nog altijd Dieuwerke liefhad.

Maar waarom zocht hij háár dan? Met bitterheid in 't hart gaf ze het antwoord: hij zoekt *mij* niet, maar mijn geld.

O, dat maakte haar wrevelig en opstandig. *Mocht* ze dan nooit genieten van wat haar toch ook zoo begeerlijk scheen, de liefde van een flinken jongen, zooals Jan Elens was? Moest ze maar steeds eenzaam blijven?

Een *slechte* jongen was die Jan Elens toch eigenlijk ook wel. Het eene meisje had hij lief en naar het andere vrijde hij. Maar hij moest nog eens weer komen met zijn mooie praatjes. Ze zou hem.

Later kwamen er wel betere gedachten. 't Was toch wel erg voor Jan, dat hij maar moest werken en werken, zonder dat het hem iets hielp, en als hij met Dieuwerke trouwde . . .

Maar hoe dan? Als hij nu eenmaal van Dieuwerke hield? Dan mocht hij toch niet met een ander gaan? 't Zou echtbreuk zijn, zeker, echtbreuk.

Jaantje zag geen weg meer voor hem en voor haar. Maar één ding stond toch vast. Ze zou hem nooit het jawoord kunnen geven.

Hoe moest het dan met hem? Had zij daar dan iets mee te maken? 't Was toch zijn eigen schuld, dat alles zoo gekomen was? En zij kon het toch niet helpen, dat zijn vader niet beter geboerd had en dat zijn moeder niet op 't geld paste? Jan zou zichzelf moeten helpen, precies zoo goed, als zij het moest. En als 't hem hier niet aanstond, dan kon hij nog altijd naar Amerika gaan. Maar dat was wat voor een boerenzoon. Die deed liever alles, behalve dat eene. Die liet huis en land niet zoo gemakkelijk in den steek.

Als er maar eens iemand was, die wilde helpen. Haar vader?

Ja, die zou hem zien aankomen; die hield niet van de Elensen. 't Was zijn soort niet. Maar zij zou het toch eens kunnen probeeren.

Een mooi ding! Jan had haar zóó leelijk behandeld en nu zou zij er nog voor moeten zorgen, dat hij met Dieuwerke zou kunnen trouwen. Maar ze deed het niet. Ieder zou moeten toestemmen, dat ze niet meer dan haar plicht behoefde te doen. Een sul, ja, die zou 't misschien kunnen, maar *zij* was geen sul, lang nog niet.

Naastenliefde? Maar wie gaf er om haar? Haar geld, ja, dat konden ze gebruiken, maar zichzelf, ho maar, zij was straks een ouwe erftante, die kon sparen en potten voor neefjes en nichtjes.

Jaantje had het wel heel zwaar te verantwoorden en een preek van dominee moest er aan te pas komen, om haar op andere gedachten te brengen.

Dat was toch zoo naar.

Ze zat in de kerk, had nergens erg in, sufte eigenlijk zoo'n beetje, omdat ze des morgens al tijdig van bed moest en 't ook erg benauwd was in de kleine kerk, zoo 's middags, van die nare stovenlucht.

Dominee had het over den kinderdoop en dus behoefde ze eigenlijk ook niet te luisteren, want dat was altijd 'tzelfde en zij geloofde ook vast en zeker, dat kleine kinderen gedoopt moesten worden. Zoo had ze het altijd geleerd en daar was ook niets bijzonders aan.

Maar dan ineens schrok ze op.

Onze kinderen zijn in 't verbond der genade, zei dominee, en nu moest ze in eens aan de goedheid van den Heer denken, die zoo'n verbond dan toch maar met al die zondaren gemaakt had.

Toen hoorde ze niets meer van de preek, maar dat vond ze heelemaal niet erg, want ze hield een preek voor zichzelf en ze kwam ook aan de toepassing toe, waar de nieuwmodische dominees toch niet meer van weten wilden.

God zoo goed en *ik* zoo boos, dat was haar tekst en toen schaamde ze zich heel erg, en de toepassing was over haar en Jan Elens en Dieuwerke en vader speelde er ook een rol in, en ja ja, 't kon nog wel goed worden, maar 't was heel, heel moeilijk.

Ook wankelde Jaantje later nog wel eens in haar besluit, maar

dan dacht ze maar weer aan haar preek en dan stampte ze met haar voet op den grond en zei: „'t Zel toch en doornie het 't zegd en 't mout.”

Maar het was daarom toch nog niet gemakkelijk voor haar op den weg met Jan. Want *hij* wilde 't verkeerde pad op en 't is heel moeilijk, een mensch van dat pad af te krijgen, als je er eigenlijk zelf ook wel op wilt wandelen.

Ze moest nu maar stil afwachten, want *hij* moest beginnen, dat stond vast en ze was geen meisje, om jongens aan te lokken.

Jan begon. Hij kon nu niet meer met een gewoon praatje naar huis gaan; Jaantje moest wel begrijpen, waar het hem om te doen was en dan . . . er konden toch eens kapers op de kust zijn.

„Lelk weer, nè, Jaantje.”

„Jao, 't is binnen beter as boeten.”

„Dat is zoo, moar 't ken ien boeten ook wel ais goud wezen.”

„Jao.”

Even aarzelde Jan, maar toen ging hij haastig voort: „Is 't nou boeten ook nait goud, Jaantje?”

„Och, 'k wait nait. 'k Heb zin an koffie.”

Dat antwoord was er nu juist niet een, om er een liefdesverklaring aan vast te knopen, maar Jan probeerde het toch met den moed der wanhoop.

„'k Wol ook wel 'n kopvol hebben. Moar den van die.”

„Nou, den mosse op 'n ander oavend moar ais kommen, moar 't is nou te loat.”

„Is 't die den goud, dat ik kom?”

„Och, waarom nait; 'k bin die best 'n kop koffie gund.”

„Jaantje.”

„Jao?”

„Magst mie wel lieden?”

Daar was de vraag, waarop een antwoord moest gegeven worden, alleen, 't antwoorden was zoo moeilijk.

„Heur ais, Jan, nou bist bie verkeerde. Dat most an Dieuwerke vroagen.”

„An Dieuwerke? Moar dat waist ja wel. 't Is ja al lank oet tussken ons.”

„'t Ken ja wel weer anbakken?”

„Nee, dat kan nait. 'k Wil die ja hebben, Jaantje; dat waist ja wel?”

„Nee, dat wait ik nait. En doar loof 'k ook niks van.”

„Watte?”

„Nou, goud den. 't Dut d'r ook niks tou. Moar ik wil *die* nait hebben.”

„Nee, Jaantje? En dat waarom nait?”

„Om toch nait. En huifst d'r ook nooit weer over proaten, want 't gebeurt toch nait.”

Uit was het, ineens. Daar vielen al zijn mooie luchtkasteelen. Dat maakte hem wrevelig. Het krenkte hem ook in zijn trots. De afwijzing was zoo ineens, zoo direct, zoo afdoend ook. Hij voelde wel, dat Jaantje ook niet op haar besluit zou terugkomen.

„Nou, den grout ik die. Dag, Jaantje.”

„Nee, Jan, zóó nait. Wie zollen mit elkander noar hoes loopen en dat ken ja nog wel? En den most mie ais zeggen: waarom wilt mie nou ainlieks hebben?”

Jan kreeg toch even weer moed. Als ze begon te *vragen*, nu, dan was misschien nog niet alles verloren.

„Waarom? Och, dat waist ja wel? Wie passen elkander ja krek.”

„'k Bin al zoo old, Jan. Veul older as doe.”

„Nou jao, moar dat dut nait zooveul.”

„En 'k bin moar 'n stief en roar wicht.”

„Nou, zóó min mosse die nou nait moaken, Jaantje. D'r binnen wel veul roarder, heur.”

„Hest mie laif, Jan?”

„Jao, Jaantje.”

Hij schoof dichter naast haar en greep naar haar hand, maar ze liet hem die niet.

„Van wel holst meer, van Dieuwerke of van mie?”

„Och, 'k heb die 't ja al zegd; 't is ja hailndal oet.”

„Nou Jan, van wel holst meer, van Dieuwerke of van mie?”

„Och, hol nou op. Dat is ja gain praot.”

„Jaowel, Jan, dat is wel 'n proat. Ik wil 't waiten.”

„'k Hol ja hail veul van die.”

„Jao, moar van Dieuwerke meer?”

„Och, wicht, loat Dieuwerke nou mit rust. Doar gait 't ja nait over.”

„Jaowel, Jan, doar gait 't over. O, jong, jong, wolst die zulf en mie en Dieuwerke ongelukkig moaken? Wat bist toch 'n slaif. Dieuwerke most hebben en anders gainent.”

„Dat ken ja nooit.”

„Jao, dat ken en dat mout. Wel het dat zoo bestuurd, dat doe en Dieuwerke elkander zoo geern lieden maggen?”

Aan die vraag had Jan nog nooit gedacht. Eigenlijk moest hij er een beetje om lachen. Stel je voor. De Heer zou zich bemoeien met vrijen en trouwen? Kun je begrijpen.

„Waist wel, wat d'r ien 't formelier stait?”

„Nee.”

„Most thoes moar ais noa lezen. Doe *magst* gain ander wicht hebben, as doe Dieuwerke mainst en Dieuwerke die.”

„'t Ken nait, zeg ik die.”

„'t Ken al, want de Heer het 't zoo bestuurd en den is 't ja goud? Nou, ik bin bie hoës. Dag, Jan. Denk d'r nog moar ais an, heur.”

„Ken d'r den niks van kommen?”

„Nee, Jan, en wilt ook ja nait, as die goud bedenkst.”

„Dag, Jaantje.”

IV.

Er waren in Dijkhuizen mensen, die, toen Jaantje al een beetje op jaren kwam, wel eens om haar lachten. Ze was zoo antiek, en ze werd een beetje zonderling, vooral toen ze na den dood van haar ouders de boerenplaats had verlaten en in Dijkhuizen een renteniers-huisje had gekocht.

„'n Roar schepsel is 't.”

Maar boer Elens en zijn vrouw lachten haar niet uit, en, als ze een bezoek bracht op hun boerderij, wisten ze niet, wat ze doen

zouden, om 't haar naar den zin te maken. Hun kinderen noemden haar tante.

Jan Elens en Dieuwerke vergaten nooit, dat Jaantje Harkema hen tot elkaar had gebracht en ze wisten heel goed, dat de oude Harkema hen alleen zoo geholpen had, omdat Jaantje het graag wilde.

„'n Roar schepsel,” zeiden de menschen in Dijkhuizen.

Maar in de huiskamer op Elens boerderij hangt een wandtekst en, als Jan dáár naar ziet, moet hij altijd aan Jaantje denken.

„Weest Mijne navolgers,” staat er met mooie letters op 't zwart fluweel en Jan Elens weet, dat Jaantje Harkema een van de uitverkorenen is, die, achter den Heiland aan, het groot gebod der liefde leerde. Dat deed hem, in den strijd met de zonde, menigmaal de overwinning behalen, want Jaantje ging immers voor en dus werd hem het volgen gemakkelijk. En, als de strijd voor hem eens heel zwaar werd, dan nam hij zijn toevlucht tot den Heiland, die ook *Jaantje* had bijgestaan.